

RAZVOJ KRITIČNEGA MIŠLJENJA NA RAZREDNI STOPNJI / Viktorija Pupaher / OŠ Selnica ob Dravi

Naše vsakodnevno razmišljanje sestavlja niz situacij, v katerih se moramo odločati, v kaj naj verjamemo ali kako naj ravnamo. Nekatere teh odločitev so preproste, pogosto že avtomatizirane, druge pa so bolj zapletene in terjajo skrbnejši premislek. Odločitev lahko posredno dolgoročno vpliva na naše življenje. V različnih situacijah moramo ravnati učinkovito in sprejeti razumno odločitev. To pa od nas zahteva vrsto miselnih veščin. Ena izmed teh je tudi kritično mišljenje.

UVOD

Kritično misliti ne pomeni, da slepo sprejemamo vsa pridobljena spoznanja, ampak da jih znamo ustrezno vrednotiti. Ali je nekaj res oz. dobro samo zato, ker večina verjame, da je res oz. dobro? Kritično mišljenje je iskanje globlje resnice. Kritični mislec vprašuje: »Ali je res tako?« Kritično mišljenje je iskanje globljih razlogov za neka dejanja. Nanaša se na eno temeljnih vseživljenjskih kompetenc – učenje razmišljanja.

Ko učitelj načrtuje strategije obravnave učne snovi, usmerjene k raznovrstnim ciljem, je postavljen pred svojevrstno zahtevo: to, kar naj bi učenci v razredu delali, naj bi vodilo k točno določenim spremembam v njihovem razmišljanju, doživljanju in aktivnosti ter spremembam v sposobnosti reševanja raznovrstnih problemov.

Že v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju lahko učitelji navajamo učence na kritično razmišljanje. Navajamo jih na oblikovanje lastnih mnenj – predvsem z različnimi vprašanji in argumentiranjem, vezanim na učno snov, ter na reševanje problemov v vsakdanjem življenju.

KAJ JE KRITIČNO MIŠLJENJE?

Strokovna literatura ne daje enovitega odgovora na vprašanje, kaj je kritično mišljenje. Pa vendar znotraj pestre palete pojmovanj najdemo med avtorji nekatere stičnosti, na temelju katerih jih razvrstimo v nekaj teoretskih perspektiv (Rupnik Vec 2010):

- *Kritično mišljenje kot uporaba neformalne logike.* V to skupino sodijo avtorji, ki kritično mišljenje pojmujejo kot posameznikovo sposobnost analize in vrednotenja argumentov.

- *Kritično mišljenje kot celota dispozicij in veščin.* Ta skupina avtorjev razumeva kritično mišljenje kot celoto čustveno-motivacijskih in miselnih veščin posameznika. Argumentacijske veščine predstavljajo zgolj sklop v širši paleti miselnih veščin posameznika.
- *Kritično mišljenje kot uporaba raznovrstnih miselnih procesov in miselnih strategij.* Ti avtorji obravnavajo kritično mišljenje kot zaporedje korakov oz. miselnih procedur.

V kritično razmišljujočem razredu učenci nenehno postavljajo vprašanja; učitelji si prizadevamo, da bi postavljali kakovostna vprašanja. Pri tem učitelj najprej pojasni, kaj je kakovostno vprašanje, nato pa jim čim pogosteje omogoči, da sprašujejo. Njihova vprašanja so namenjena učitelju, sošolcem in samim sebi, naravnana pa so na vsebine, o katerih se učijo. Nenehno jih spodbujamo k aktivnosti. Učitelj mora vedeti, katere cilje želi doseči s posameznimi nalogami in aktivnostmi.

PRIMERI URE

Šolske postavbe, ki jih učenci natančno spoznajo. Cilj ure je izražanje svojih mnenj in zavzemanje in pojasnjevanje svojih stališč.

Zavzemanje stališč

Učenci se razdelijo v dve skupini. V prvi so tisti, ki menijo, da je prav, da so bili včasih otroci v šoli kaznovani, v drugi skupini pa učenci, ki se s kaznijo ne strinjajo. V razpredelnico zapišejo mnenja in stališča svoje skupine. Piše vsak v svoj zvezek, a vsak zapisuje tudi mnenja in stališča preostalih učencev v skupini.

Predstavitve mnenj

Učenci predstavijo in pojasnijo svoja stališča. Med pogovorom lahko kdo

od učencev spremeni svoje mnenje, stališče in tako tudi skupino, vendar mora pojasniti, zakaj se je tako odločil. Učenci se med debato učijo jasnega izražanja in zastopanja svojega stališča, učinkovitega komuniciranja v svoji skupini, z nasprotno skupino in s poslušalci. Debata spodbuja veščine aktivnega poslušanja sogovornika, saj morajo debaterji poslušati argumente nasprotne skupine.

Branje novice

Učenci razvijajo zmožnost kritičnega sprejemanja besedil, določajo okoliščine nastanka besedila, argumentirano vrednotijo učinkovitost besedila, izražajo svoje občutke ob prebranem besedilu, argumentirano vrednotijo razumljivost, zanimivost, resničnost ter aktualnost novice.

Na spletu poiščemo primerno novico o veliki naravni nesreči. Poskusimo iskati datumsko bližnji dogodek, da se ga učenci spomnijo. Novico preberemo in si pogledamo slike, če so na voljo.

Učenci pripovedujejo o svojih občutkih, ki so jih doživljali, ko so v resnici izvedeli zanesrečo. Kje so izvedeli o nesreči? (Po TV, radiu, povedali starši...)

Učenci samostojno preberejo novico o nesreči. Samostojno tudi zapišejo razmišljanja in pripombe, komentarje ter vprašanja.

Delo po skupinah

Učenci se razdelijo v skupine po štiri. V skupinah se s pomočjo zapiskov, ki so jih naredili po branju, pogovarjajo o občutkih, izmenjujejo mnenja...

Poročanje

Vsaka skupina poroča, kako in o čem je potekal pogovor (debata), do

kakšnih zaključkov so prišli, v čem so bili istega mnenja...

Učenci so pri delu ves čas aktivni, uporabijo veliko veščin ter med sebojno sodelujejo. Predvsem pa evalvirajo svoje znanje in dobijo povratno informacijo od učitelja in sošolca. Slednje vzbuja pri učencih povečano motivacijo in željo po izpolnjevanju zastavljenih ciljev oz. nalog.

ZAKLJUČEK

Učiti se danes ne pomeni toliko spoznavati nove stvari, temveč naučiti se sprejemati nove strategije in nove vedenjske vzorce, da bi se znašli v različnih življenjskih okoliščinah. Napredne metode so danes usmerjene predvsem na to, da zaposlijo učence in jih spodbudijo pri iskanju in izbiri novih vrednot v globalnem svetu. Zato sodoben učitelj pouka ne povezuje s kopičenjem novih pojmov, ki jih učenci razumejo kot abstrakcijo, temveč z novimi veščinami, in mednje sodi tudi kritično mišljenje.

Literatura

Rupnik Vec Tanja in Kompare Alenka (2006) *Kritično mišljenje v šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

